

SUROGACJA RZECZOWA

w kontekście ochrony
majątku powierniczego
w wybranych
systemach prawnych

Mojemu Synowi

Bartłomiej Woźniak

SUROGACJA RZECZOWA

w kontekście ochrony
majątku powierniczego
w wybranych
systemach prawnych

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR

Warszawa 2022

Recenzje:

prof. dr hab. Wojciech Dajczak

dr hab. Mariusz Jerzy Golecki, prof. UŁ

Redakcja i korekta:

Sylwia Mosińska

Projekt okładki:

Katarzyna Juras

Copyright © 2022 by Wydawnictwo Naukowe Scholar Sp. z o.o.

ISBN 978-83-66849-14-3

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

ul. Oboźna 1, 00-340 Warszawa

tel./fax 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91

dział handlowy: jak wyżej w. 108

e-mail: info@scholar.com.pl

www.scholar.com.pl

Skład i łamanie: *Andrzej Kaczmarek*

Druk i oprawa: www.druk-24h.com.pl

Spis treści

1. Wstęp	9
2. Zagadnienia wprowadzające	17
2.1. Kwestie terminologiczne	17
2.1.1. Powiernictwo – próba definicji	17
2.1.2. Majątek powierniczy jako przedmiot ochrony	22
2.1.3. Pojęcie surogacji rzeczowej	25
2.2. Uwagi metodologiczne	33
2.3. Zakres przedmiotowy	35
3. Ochrona majątku powierniczego w prawie rzymskim	39
3.1. Wstęp	39
3.2. Fiducja	41
3.2.1. <i>Fiducia cum amico contracta</i> i <i>fiducia cum creditore contracta</i> – podstawowe informacje	42
3.2.1.1. Początki fiducji	42
3.2.1.2. <i>Fiducia cum amico contracta</i>	43
3.2.1.3. <i>Fiducia cum creditore contracta</i>	44
3.2.1.4. Znaczenie interpolacji w analizie fiducji	45
3.2.2. Powierniczy charakter fiducji	46
3.2.3. Środki prawne przysługujące uprawnionemu do majątku powierniczego	48
3.2.3.1. Ochrona prawna pozycji powierzającego	49
3.2.3.2. Ochrona przed działaniami powiernika	55
3.2.3.3. Zapewnienie integralności majątku powierniczego	62
3.2.4. Surogacja rzeczowa jako sposób ochrony majątku przekazanego powiernikowi	68
3.3. Fideikomis	70
3.3.1. Konstrukcja prawna fideikomisu	70
3.3.2. Realizacja uprawnień fideikomisariusza	72
3.3.3. Nabycie majątku przez fideikomisariusza uniwersalnego	74
3.3.4. Ochrona majątku powierniczego	78
3.3.4.1. Ochrona pozycji fideikomisariusza	78
3.3.4.2. Ochrona przed działaniami powiernika	80
3.3.4.3. Zapewnienie integralności majątku powierniczego	83

3.3.5. Funkcjonowanie surogacji rzeczowej w ramach fideikomisu	84
3.3.5.1. Cena w miejsce rzeczy	86
3.3.5.2. Rzecz w miejsce ceny	92
3.3.5.3. Fideikomis <i>de residuo</i>	93
3.3.6. Surogacja rzeczowa przy fideikomisie – próba podsumowania	97
3.4. Posag	98
3.4.1. Funkcjonowanie instytucji posagu w prawie rzymskim	98
3.4.2. Powierniczy charakter posagu	100
3.4.3. Środki ochrony prawnej przysługujące uprawnionemu do majątku posagowego	104
3.4.3.1. Ochrona majątku posagowego w trakcie trwania małżeństwa	104
3.4.3.2. Ochrona majątku posagowego po ustaniu małżeństwa	109
3.4.4. Zastosowanie surogacji rzeczowej do ochrony majątku powierniczego	110
3.5. Podsumowanie	119
4. Ochrona majątku powierniczego w prawie angielskim	121
4.1. Wstęp	121
4.2. Definicja trustu	122
4.3. Rozwój historyczny anglosaskiego trustu	126
4.4. Praktyczne wykorzystanie trustu	129
4.5. Rodzaje trustu	130
4.6. Status majątku powierniczego	132
4.7. Naruszenie obowiązków powierniczych przy truście	137
4.7.1. Sposoby naruszenia majątku powierniczego	137
4.7.2. Zakres odpowiedzialności powiernika	139
4.8. Sposoby ochrony majątku powierniczego	140
4.8.1. Roszczenia osobiste kierowane przeciwko powiernikowi	140
4.8.2. Roszczenia o charakterze rzeczowym	145
4.8.2.1. Zagadnienia wstępne	145
4.8.2.2. Kwestie terminologiczne	146
4.8.2.3. Tracing i following – zagadnienia podstawowe	147
4.8.2.4. Following	150
4.8.2.5. Tracing	153
4.8.2.6. Substytuty aktywów wchodzących w skład majątku powierniczego (<i>traceable proceeds</i>)	158
4.8.2.7. Rola followingu i tracingu w kształtowaniu roszczeń o charakterze rzeczowym	161
4.8.2.8. Roszczenia rzeczowe jako rezultat przeprowadzenia procedury followingu i tracingu	163
4.8.2.9. Roszczenia osobiste jako rezultat przeprowadzenia procedury followingu i tracingu	167
4.9. Surogacja rzeczowa w kontekście ochrony majątku powierniczego w prawie angielskim	168
4.10. Podsumowanie	169

5. Ochrona majątku powierniczego w prawie polskim	170
5.1. Wstęp	170
5.2. Definicje powiernictwa w prawie polskim	172
5.2.1. Brak definicji legalnej powiernictwa	172
5.2.2. Przegląd definicji powiernictwa wypracowanych w orzecznictwie	174
5.2.3. Przegląd definicji powiernictwa wypracowanych przez doktrynę	179
5.3. Zastosowanie powiernictwa w prawie polskim	187
5.3.1. Powiernictwo z upoważnienia	187
5.3.2. Powiernictwo ustawowe	188
5.3.3. Powiernictwo zabezpieczające	191
5.3.4. Powiernictwo zarządcze	194
5.4. Status majątku powierniczego	201
5.4.1. Przedmioty wchodzące w skład majątku powierniczego	201
5.4.2. Majątek powierniczy jako majątek odrębny	202
5.5. Pozycja powierzającego i beneficjenta w ramach stosunku powierniczego	207
5.6. Środki prawne służące uprawnionym do majątku powierniczego w wypadku naruszenia obowiązków przez powiernika	211
5.6.1. Ochrona prawna pozycji powierzającego i beneficjenta w stosunku do majątku powierniczego	213
5.6.2. Ochrona przed działaniami powiernika	221
5.6.2.1. Uprawnienie powiernika do swobodnego rozporządzenia majątkiem powierniczym	221
5.6.2.2. Skutki prawne rozporządzenia przez powiernika majątkiem powierniczym niezgodnie z <i>pactum fiduciae</i>	222
5.6.2.3. Instrumenty prawne ograniczające swobodę dysponowania przez powiernika majątkiem powierniczym	225
5.6.3. Zapewnienie integralności majątku powierniczego	239
5.6.3.1. Uwagi ogólne	239
5.6.3.2. Zagadnienie pożytków majątku powierniczego	240
5.6.3.3. Surogacja rzeczowa w kontekście ochrony integralności majątku powierniczego	242
5.6.3.4. Ustawowe podstawy funkcjonowania surogacji rzeczowej	245
5.6.3.5. Procesowe środki ochrony majątku powierniczego	252
5.6.3.6. Ochrona integralności majątku powierniczego – podsumowanie	254
5.7. Wykorzystanie surogacji rzeczowej przy ochronie majątku powierniczego	255
5.8. Charakter prawny środków prawnych służących ochronie majątku powierniczego w prawie polskim – podsumowanie	259
6. Ochrona majątku powierniczego w projektach związanych z harmonizacją prawa prywatnego	263
6.1. Wstęp	263
6.2. Harmonizacja prawa prywatnego	264
6.2.1. Pojęcie harmonizacji prawa	264
6.2.2. Przesłanki harmonizacji prawa prywatnego	265
6.2.3. Zakres harmonizacji prawa prywatnego	266

6.2.4. Uzasadnienie harmonizacji prawa trustów	268
6.2.5. Harmonizacja prawa jako wyraz europejskiej tradycji prawnej	270
6.3. Konwencja haska w sprawie prawa właściwego dla trustów i ich uznawalności	271
6.3.1. Powstanie i charakter konwencji haskiej w sprawie prawa właściwego dla trustów i ich uznawalności	271
6.3.2. Definicja trustu w konwencji haskiej w sprawie prawa właściwego dla trustów i ich uznawalności	274
6.3.3. Ochrona majątku powierniczego w konwencji haskiej w sprawie prawa właściwego dla trustów i ich uznawalności	277
6.4. Zasady Europejskiego Prawa Trustów	278
6.4.1. Powstanie i charakter Zasad Europejskiego Prawa Trustów	278
6.4.2. Cechy charakterystyczne trustu w Zasadach Europejskiego Prawa Trustów	279
6.4.3. Ochrona majątku powierniczego w Zasadach Europejskiego Prawa Trustów	281
6.4.4. Surogacja rzeczowa w kontekście ochrony majątku powierniczego w Zasadach Europejskiego Prawa Trustów	284
6.5. Projekt dyrektywy o funduszach zabezpieczonych	287
6.5.1. Powstanie i charakter projektu dyrektywy o funduszach zabezpieczonych	287
6.5.2. Pojęcie funduszu zabezpieczonego	289
6.5.3. Ochrona funduszu zabezpieczonego	289
6.5.4. Surogacja rzeczowa w kontekście ochrony funduszu zabezpieczonego	290
6.6. Regulacja trustu w projekcie wspólnej ramy odniesienia (DCFR)	291
6.6.1. Powstanie i charakter DCFR	291
6.6.2. Trusty w DCFR	293
6.6.3. Ochrona majątku powierniczego w DCFR	297
6.6.4. Zasada surogacji rzeczowej w kontekście ochrony majątku powierniczego w DCFR	299
6.7. Ochrona majątku powierniczego w ramach projektów harmonizacji prawa – podsumowanie	301
7. Podsumowanie	303
7.1. Pozycja powierniczych instytucji prawnych	303
7.2. Ocena pozycji osoby uprawnionej do majątku powierniczego	305
7.3. Ocena roli surogacji rzeczowej w ochronie majątku powierniczego i uprawnień beneficjenta	306
7.4. Wnioski	310
Bibliografia	312
Summary	333